

УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ПІД ЧАС КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ: «СОВЕЦЬКИЙ» («СОВІТСЬКИЙ») ЧИ «РАДЯНСЬКИЙ» ПЕРІОД? ШЛЯХИ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Красовський К.Ю.,

аспірант кафедри права,

ВНЗ Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна,

e-mail: krasovskyky@krok.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8031-5376>

Російська-українська війна, розпочата Росією у 2014 році анексією Криму і частковою окупацією Донбасу, загострили питання належної оцінки періоду української історії, який пролягає між поразкою української революції 1917 – 1921 років та проголошенням незалежної держави Україна в 1991 році.

На жаль, слід констатувати, що для українського сучасного конституціоналізму характерне успадкування певних елементів, ідеологем, міфів та проблематики комуністичного буття в згаданий період. Одним з таких елементів є українізація терміну «влади Советів» та похідних від нього визначень.

Терміни «влада Рад», «радянська влада», «радянський» нібито виглядають більш автентичними. І вони такими є у своєму реальному наповненні, якщо ми говоримо про ради як органи народної самоорганізації у період української революції 1917 року. Однак асоціюються виключно з комуністичним режимом і є усталеною формою та лінгвістичною нормою для означення відповідного квазідержавного утворення – Української Соціалістичної Радянської Республіки (до 30 січня 1937 року); Української Радянської Соціалістичної Республіки (до 24 серпня 1991 року).

Ради робочих, селянських, батрацьких депутатів (*рос.* - Советы рабочих, крестьянских, батрацких депутатов) та солдатські комітети (а потім і ради) виникають після Лютневої революції 1917 року як стихійна відповідь «активних, але політично неструктурованих низів» [1, с. 153].

Разом із політичними партіями, радянський рух постає як радикальна революційна рушійна сила. Питання поступового опанування більшовицькою (комуністичною) партією радянської влади як принципової нової форми управління, її вихолощення та перетворення у тоталітаризм потребують окремого дослідження. Слід тільки зауважити, що ленінське гасло: «Вся власть – Советам!» (*рос.*) створило підґрунтя для захоплення більшовиками влади, спочатку у відповідних Радах, а потім і шляхом жовтневого перевороту – загалом в Росії [2].

Така ж тактика була обрана більшовиками і для захоплення влади в Україні, де також стали виникати відповідні Ради. Як зазначають С. В. Кульчицький та Г. Г. Єфіменко: «На терені України найголовнішим суперником більшовиків у боротьбі за владу була багато в чому схожа у своїх

організаційних основах на радянські органи влади Центральна Рада, яка постала на хвилі національно-визвольного руху» [1, с. 160].

Саме тут ми можемо знайти прояви різниці у «радянському» та «совітському». 25 грудня 1917 року Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, солдатських і частини селянських депутатів приймає рішення «перейняти на себе всю повноту державної влади в Українській Народній Республіці». Було також вирішено, що замість Української Центральної Ради головним законодавчим органом стає Центральний Виконавчий Комітет совітів України. Як зазначається в Енциклопедії Історії України: «тоді в україномовному варіанті, в т. ч. й більшовиками, вживався термін "совіти", а не «ради» [3].

Новоутворені органи «постійно наголошували, що існує лише одна відмінність між владою «совітів» і Центральною Радою – соціальна. Мовляв, лише «совітська» влада захищає інтереси трудового народу» [1, с. 164].

Тобто, термін «советський» («советський», «совітський») має історичне підґрунтя, що пов'язує його з підміною більшовиками реального терміну «радянський» та спотворення сутності останнього.

Енциклопедія українознавства в статті «*Совет, советський (Совет, советский)*» подає його як російський термін з українським відповідником «Рада, радянський», і зазначає, що «деякий час большевики вживали і для визначення, утворених ними, органів центр. і місц. влади на Україні рос. термін С. Лише з 1919 набув поширення укр. відповідник «рада», «радянський» (для підкреслення рос. походження цих установ і політ. концепцій «ЕУ 2», за винятком офіц. назв установ, вживає термін С. і прикметник «советський»)» [4].

Термін «совети», «советський» використовує видатний український лінгвіст професор Іван Огієнко (Митрополит Іларіон): «в Україні кипіло, тому большевики мусили бодай про око людське виявляти себе прихильниками, і тому 4 березня 1918 року оголосили Україну самостійною советською республікою, що було підтверджене й весною 1919 року III з'їздом советів. Так повстала УССР» [5].

Використання терміну «радянський», на наш погляд, дещо спотворює реальну організацію влади у ССРСР, і зокрема в УССР, де «влади Рад» реально не відбулося, а була нав'язана тоталітарна советська система, в її ленінському, а потім сталінському наповненні. Для українського конституціоналізму важливо переосмислити досвід советської доби під кутом національного державотворення та пошуку шляхів остаточного подолання «фантомних болів» советського державного будівництва.

Список використаних джерел:

1. С. В. Кульчицький, Г. Г. Єфіменко. Специфіка радянського ладу (1917–1923 рр.) Історія державної служби в Україні : у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін. Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2009. Т. 2. Розділ 18. С. 151-219.
2. Ленин В. И. Задачи пролетариата в нашей революции, Полн. собр. соч., 5 изд., т. 31. С. 113-118.
3. Єфіменко Г.Г. УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА [Електронний ресурс] Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2019. 842 с. Режим доступу:

http://www.history.org.ua/?termin=ukrajinska_radjanska_derzhava (останній перегляд: 19.10.2020).

4. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: Перевидання в Україні / НАН України, Інститут української археографії; НТШ у Сарселі; Фундація Енциклопедії України в Торонто. Репринтне відтворення видання 1949 року. Київ. Т. 1. 1994., 400 с.: іл.; Т. 2. 1995. с. 369-800: іл.; Т. 3. 1995. с. 801-1230: іл.

5. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. К.: Наша культура і наука, 2001. 440 с., іл. (Видавничий проект Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття").